

NEZAPOSLENOST I PROFESIONALNI RAZVOJ MLADIH

BRANKO MILOSAVLJEVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 316.5:316.346—053.7
Pregledni rad
Review

Primljeno: 1988 — 11-24
Received

Mnoge spoznaje saznanja pokazuju da rad kao faktor razvoja i socijalizacije u značajnoj mjeri određuje čovjekov psihološki i socijalni status. Zbog toga se čine prihvatljivim naznake da se crne strane nezaposlenosti, nerada, odražavaju, pored ostalog, na profesionalni razvoj i ponašanje mladih u vidu:

- stvaranje konfuzije oko izbora i odnosa prema budućem pozivu,
- ograničavanja profesionalnog razvoja i života mladih,
- gubitka stečenih znanja i sposobnosti,
- socijalizacije u nerad odnosno besposličarenje i
- dramatizacije socijalnog statusa mladih.

Kada se ovo razmotri, a zasnovano je, uglavnom, na rezultatima istraživanja, onda se jasno vidi da nezaposlenost kao veoma složen socijalni problem ima daleko šire značenje od onog koje mu se pridaje u društvu.

Uvod

Nezaposlenost kao socijalni fenomen aktualizira se sa industrijskom revolucijom i apsolutizacijom tržišta u društvenim odnosima. Dakle, fetišizacija tržišnih zakonitosti i industrijskih inovacija stvara, omogućuje ispoljavanje samoregulirajućeg djelovanja tržišta, robe i živog rada, a samim time i nezaposlenosti. Ovu pojavu naznačuju i promjene u konceptu socijalističkog privređivanja. Međutim, reperkusije nezaposlenosti na čovjeka su brojne. Mnoge spoznaje, saznanja, pokazuju da rad kao faktor razvoja i socijalizacije u velikoj mjeri određuje čovjekov psihološki i socijalni status. Zbog toga se čini prihvatljivim zasnivanje pretpostavki da se crne strane nezaposlenosti odražavaju na profesionalni razvoj i ponašanje mladih u vidu:

- a) stvaranja konfuzije oko izbora i odnosa prema budućem zanimanju;
- b) ograničavanja profesionalnog razvoja i života mladih;
- c) gubitka stečenih znanja i sposobnosti;
- d) socijalizacije u nerad, besposličarenje i
- e) dramatizacija socijalnog statusa mladih.

*Nezaposlenost i konfuzija u izboru i odnosu
prema budućem zanimanju*

Postojanje, kako se obično kaže, »velikih rezervi radne snage«, odnosno armije nezaposlenih, dovodi do konfuzije u izboru i odnosu prema budućem zanimanju. Ovu pretpostavku podupiru neki nalazi u istraživanjima. Naprimjer u javnosti se sve češće susrećemo sa zahtjevima da nezaposleni, koji čekaju svoje prvo zaposlenje, treba da mijenjaju svoje zanimanje i da se zapošljavaju izvan svoje struke. To znači, u nekim slučajevima, zapošljavanje i na poslove manje složenosti od zanimanja koje su oni stekli.

U jednom ispitivanju studenata humanističkog i društvenog usmjerenja završne godine studija, dobiveno je da jedan broj ili 38% ispitanih izjavljuje: »nisu uvjereni da treba diplomirati u predviđenom roku kad i onako nema posla«, (Milosavljević, 1988). Iako je navedeni rezultat dobiven na prigodnom uzorku, navodimo ga jer naznačuje mogućnost zasnivanja pretpostavke da povećana nezaposlenost stvara konfuziju u odnosu prema budućem zanimanju. Uz ovaj rezultat mogu se spomenuti i statistički podaci o redovnosti završavanja studija. Naime, u Jugoslaviji, prema podacima Saveznog statističkog zavoda (1978, 1987), godine redovno je 1978., (broj nezaposlenih te godine bio je 734.800) završilo studije 17,4%, a godine 1986, kada je broj nezaposlenih prelazio milijun, samo 11% od ukupnog broja upisanih studenata na sve fakultete u Jugoslaviji. Ovaj pad redovnog diplomiranja ne može se objasniti isključivo nezaposlenošću.

Medutim, činjenica da porast stope nezaposlenosti prati pad redovnog diplomiranja, kao i činjenica da jedan broj redovnih studenata, prema spomenutom ispitivanju (Milosavljević, 1988) izjavljuje da nisu uvjereni da treba diplomirati u predviđenom roku, upućuje na mogućnost da su ove dvije pojave povezane.

Da nezaposlenost može da obeshrabri mlade ljude u izboru budućeg zanimanja pokazuju istraživanja izvršena u SAD, (navodi Morio, 1981). Kada je, prema nalazu u tom istraživanju, u SAD 1972. godine bilo među nezaposlenim 3% inženjera i naučnih radnika, to je obeshrabrilo mlade da se upisuju na studij tehničkih nauka.

Također, postoje podaci koji pokazuju da se kod nas u uslovima visoke stope nezaposlenosti, javljaju potrebe za zanimanjima koje ne preferira veći broj mladih. To su tzv. »nepopularna zanimanja«. Potrebe za tzv. »nepopularnim zanimanjima« dovode i do racionalizacije upisa u srednje škole i na fakultete. Racionalizacija upisa je operacionalizirana restrikcija postojećih moguć-

nosti izbora zanimanja, odnosno tzv. politika upisa što većeg broja mladih na neželjena zanimanja.

Prema tome, navedeni nalazi i procjene, podupiru pretpostavku da nezaposlenost kao složena socijalna pojava, pored ostalog, producira konfuziju u izboru i odnosu prema budućem zanimanju.

Nezaposlenost i ograničavanje profesionalnog razvoja i života mladih

Rad, djelatvornost, se javlja u životu čovjeka kao potreba koja se stiče socijalizacijom. Djelatvorna radoznalost, radne vrijednosti, radne navike i sl., sve se to stiče tokom tzv. radne socijalizacije i postaje radni život čovjeka. To su činjenice koje pokazuju da se nezaposlenost ne može reducirati samo na materijalnu ugroženost. Ona, dakle, ima mnogo složenije značenje za pojedinca i društvo. Naime, sve što za čovjekovo postojanje, život i razvoj, znači rad, nedostaje ili se gubi nezaposlenošću, neradom, besposličarenjem. Nezaposlenost djeluje kao stresor koji ugrožava čovjekov život i razvoj. U čovjekovom razvoju prisutna je cjeloživotna potreba za radom, djelatvornošću. Bez nje je, prema nekim našim ranijim razmatranjima (Milosavljević, 1986,^a 1986,^b 1986,^c) nezamisliv čovjek kao socijalno biće. Zbog toga čovjek od trenutka stasavanja za rad ne bi smio nikada ostati bez mogućnosti da bude djelatvoran, radan.

Kakve su reperkusije nezaposlenosti na mlade u pogledu ograničavanja njihovog profesionalnog razvoja i života može se naznačiti i slijedećim navodima: Poznato je, da određene psihofizičke sposobnosti sa godinama pokazuju trend opadanja kao i ljudska kreativnost, profesionalna radoznalost. Isto je poznato da se na određene poslove, specijalizacije mogu primati osobe do određene dobi. Do te dobi imamo velik broj mladih koji čekaju svoje prvo zaposlenje. Ti navodi pokazuju da nezaposlenost ograničava profesionalni razvoj i radni život mladih. Uz ove vidove ograničavanja profesionalnog života i razvoja mladih nezaposlenost pridodaje još neke svoje crne strane. Naime, prema nekim istraživanjima (Žuvela, 1968) nezaposlenost dovodi do toga da se ne realizira princip po kome su rad, rezultati rada, pretpostavka napredovanja čovjeka, njegova ugleda i položaja u društvu. Zbog svega navedenog opravdano je istaknuti da nezaposlenost ograničava profesionalni razvoj i samoaktualizaciju mladih.

Nezaposlenost i gubitak stečenih znanja i sposobnosti

Naučni i tehnički razvoj doprinosi da se neprestano skraćuje ekonomski vijek tehnike, odnosno da ona zastarijeva. Zajedno s tim dolazi do zastarijevanja stečenih profesionalnih znanja i sposobnosti.

S druge strane, stečena profesionalna znanja i sposobnosti podložna su djelomično gubitku zbog postojanja prirodnog procesa zaboravljanja. Djelomično zaboravljanje je redovna pojava i tom procesu su podložna znanja koja stičemo. Zbog ova dva načina gubitka profesionalnih znanja i sposobnosti, uloženo u profesionalno obrazovanje mladih biva neiskorišteno, odnosno bespovratno utrošeno. O tome se govori u nekim radovima (Madžar, 1985, Petrović, 1985, Mihailović, 1985). Prema nalazima u tim radovima nezaposlenost se u krajnjoj liniji svodi na neiskorištavanje važnog društvenog resursa. »Struktura nezaposlenih stalno se poboljšava, što će reći, da i ono što ne uspijevamo da produktivno koristimo, biva sve vrednije, sve značajnije i kvantitativno gledano — sve brojnije«, (Madžar, 1986).

Gubitak profesionalnih znanja i sposobnosti je istovremeno gubitak radnog potencijala i smanjivanje društvenog proizvoda. O čemu se radi pokazuju analize nekih autora. Prema tim analizama starosna i kvalifikaciona struktura nezaposlenih je bolja od takve strukture zaposlenih, (Grečić, 1985, Petrović, 1985). Od ukupnog broja nezaposlenih u Jugoslaviji je 77% mlade od 30 godina.

»Ukralko, jugoslovensku nezaposlenost karakteriše mladost, kvalifikovanost i stručnost i traženje prvog zaposlenja« (Grečić, 1985). Također, analize pokazuju da nezaposlenost doprinosi i gubitku društvenog proizvoda zbog neiskorištenosti radnog potencijala mladih. Naime, velik obim kvalifikovane i u najproduktivnijoj dobi radne snage učestvuje u potrošnji društvenog proizvoda bez doprinosa u njegovom stvaranju, (Madžar, 1985, Jovanović, 1986).

Prema tome, gubitak stečenih profesionalnih znanja i sa njima uložениh sredstava za njihovo sticanje, ulazi u odredice cijene nezaposlenosti. Što je veća stopa nezaposlenosti tim ima veće društveno značenje gubitak koji nastaje zbog ne korištenja profesionalnih znanja i sposobnosti nezaposlenih.

*Socijalizacija u nerad odnosno
besposličarenje i život na račun drugih*

Neki autori (Milosavljević, 1986^c, 1988) ističu da kao što postoji optimalno vrijeme za određene stepene obrazovanja da tako postoji optimalno vrijeme kada osoba treba početi sa radom odnosno radnom socijalizacijom. Ako se to vrijeme pomjera, onda nastaje razdoblje života u kome se osoba socijalizira u nerad, odnosno besposličarenje. To podrazumijeva i socijalizaciju na život na račun drugih. Postoje navodi, neistraženi, da mladi koji se zaposle nakon dugog čekanja prvog zaposlenja, radne vrijednosti kao što su: učinak, radna disciplina, profesionalne aspiracije, zamjenjuju suprotnim vrijednostima. Ovi navodi se ne mogu generalizirati, ali oni upozoravaju da nezaposlenost može biti faktor tzv. socijalizacije u nerad i život na račun drugih, (Milosavljević, 1986^b, 1986^c, 1988). Socijalizacija u nerad, život na račun drugih, kao socijalno psihološka odredica cijene nezaposlenosti, do sada se rijetko razmatrala i istraživala. Međutim, njene su reperkusije realnost koja će sve više opterećivati sredine u kojima se u nedogled produžava vrijeme prvog zaposlenja. Na to ukazuju razmatranja u nekim radovima, (Milosavljević, 1986^b, 1986^c, 1988).

*Nezaposlenost i dramatizacija
društvenog položaja mladih*

Nezaposlenost posebno pogađa mlade. Mladima vlastite životne perspektive mogu izgledati beznadežne ukoliko im se u vrijeme osposobljenosti za rad ne pruže mogućnosti da žive i rade kao zaposlene osobe.

Da dolazi do dramatizacije društvenog položaja mladih zbog nezaposlenosti pokazuju činjenice koje se navode u analizama i istraživanjima (Grečić, 1985, Vrcan, 1985) u našoj zemlji kao i u drugim zemljama (Ledrut, R., 1966). Tako se u jednom istraživanju konstatira: »Nezaposlenost pogađa nesrazmjerno teško upravo one segmente populacije koji su inače u inferiornom opštem društvenom položaju«, (Vrcan, 1985). Misli se, u prvom redu, na mlade, jer su oni kod nas kao i u drugim zemljama koje imaju visoku stopu nezaposlenosti, najbrojniji segment populacije nezaposlenih. Zbog toga se može kazati da nezaposlenost, između ostalog, dramatizira socijalni položaj mladih, jer se njihov inferorni društveni položaj, još više naznačuje, potencira, njihovom brojnošću u strukturi nezaposlenih. U našoj zemlji 3/4 u ukupnom broju nezaposlenih čine mladi, (Grečić, 1985).

Prema tome, nezaposlenost još više dramtizira društveni položaj mladih, jer oni uz čekanje na svoj prvi ulazak u svijet rada, očekuju i svoje povoljnije mjesto u društvu i strukturi socijalne moći.

Iz svega navedenoga jasno se vidi da su bile opravdane pretpostavke iznesene u uvodnom dijelu ovoga rada.

Crne strane nerada, nezaposlenosti doista se reperkutiraju, pored ostalog, na profesionalni razvoj i život mladih u vidu:

- stvaranja konfuzije oko izbora i odnosa prema budućem zanimanju,
- ograničavanju profesionalnog razvoja i života mladih,
- gubitak stečenih znanja i sposobnosti,
- socijalizacije u nerad, odnosno besposličarenje i život na račun drugih i
- dramtizacije socijalnog statusa mladih.

Sve što smo u vezi sa navedenim razmotrili, a zasniva se, uglavnom, na rezultatima istraživanja, pokazuje da nezaposlenost, kao veoma složen socijalni problem, ima daleko šire značenje od onog koje mu se pridaje u društvu.

LITERATURA

- Grečić, V.: Nezaposlenost centralni problem Jugoslavije, *Marksistička misao*, 4/85, str. 59—65.
- Jovanović, S.: Zašto da tražimo nove puteve za suzbijanje nezaposlenosti, *Ekonomika* (okrugli sto) 3/86, 1986, 5—7.
- Ledrut, R.: *Sociologie du chômage*, Press univertaries de France, Paris, 1966.
- Madžar, S.: Društveni položaj nezaposlene omladine, *Marksistička misao*, 4/85, 1985, str. 51—59.
- Mihailović, S.: Društveni položaj nezaposlene omladine, *Marksistička misao* 4/85, 1985, 16—39.
- Milosaavljević, B.: Ergonomski aspekt humanizacije radnog vremena, *Čovjek-mašina-okolina*, br. 1, 1983, 37-41.
- Milosaavljević, B.: Psihosocijalna degradacija kao jedna od cijena nezaposlenosti, *Revija rada* br. 180/86, 1986^a, str. 45—55.
- Milosaavljević, B.: *Socijalna patologija*, (sveučilišni udžbenik), »Svjetlost«, Sarajevo, 1986^b.
- Milosaavljević, B.: Rad i starenje, (*u materijalima sjednice Sekcije SK SRNJ za socijalnu politiku od 9. 4. 1986^c*).
- Milosaavljević, B.: Uticaj nezaposlenosti na odnos prema redovnosti studiranja, *u rukopisu*, 1988.
- Milosaavljević, B.: Socijalno psihološke odredice cijene nezaposlenosti, *IX kongres psihologa Jugoslavije, 1988*.
- Morio, S.: Razlozi nezaposlenosti među mladim školovanim ljudima, *Pogledi*, 1, 1982, 85—108.
- Petrović, J.: Tipovi nezaposlenosti u Jugoslaviji, *Marksistička misao* 4/85, 1985, str. 3—9.
- Statistički godišnjak Jugoslavije*, 1983, 1987.
- Vrcan, S.: Nezaposlenost kao pošast ili sudbina, *Sociologija*, 1—2, 1985, str. 31—47.
- Žuvela, M.: Grupe stanovnika pojačano izložene nezaposlenosti i neke njene socijalne i psihološke posledice, *Sociologija* 4/68, 1968, str. 80—89.

*Branko Milosavljević: UNEMPLOYMENT AND THE
PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF YOUTH.*

S u m m a r y

Many results, reveal that work as a factor of development and socialisation in significant measures forms man's psychological and social status. In accordance with this, it seems acceptable that the negative side of unemployment, idleness, maintain along with the rest, the professional development of the young:

- it causes confusion about the choice and relationship towards a future career
- it restricts the professional development and the life of the young
- there is loss of attained knowledge and skill
- socialisation into idleness dramatises the social status of the young

When we take all this into consideration, and this is established mainly on the results of research, then it is obviously clear that unemployment as a very complex social problem, has far reaching implications, more than society realises.